De omgekeerde variantenboom

(schaakpsychologie 2)

Schakers zijn bekend met de variantenboom (zie o.a. Kotov): in een stelling dienen zich (hoe?) enige kandidaatzetten aan.

Karel van Delft

Iedere gekozen voortzetting kan in de regel op een aantal mogelijke manieren beantwoord worden, wat weer een aantal nieuwe kandidaatzetten oplevert.
Schematisch weergegeven, leidt dit tot een aantal vertakkingen, ofwel een 'variantenboom'.
Systematisch doorrekenen van de meest plausibele takken van deze 'boom' heeft als doel de meest effectieve voortzettingen te kiezen.

Als het om mentale kwesties gaat, zijn veel schakers echter veel minder geneigd om het probleem (als ze zich er al van bewust zijn) 'door te rekenen'. Dan is er al gauw sprake van 'pech' of 'mazzel'. Van mentale kwesties spreken we bijvoorbeeld in het geval van verminderde concentratie, faalangst of impulsiviteit.
Een techniek om mentale factoren in beeld te brengen (en daarmee een aanzet te doen om er d.m.v. een gerichte aanpak invloed op uit te oefenen) is de zogenaamde 'omgekeerde variantenboom'.

De techniek werkt als volgt: je neemt een mentaal probleem. Dat probleem heeft een aantal mogelijke oorzaken. Die mogelijke oorzaken tracht je te inventariseren. Je gaat na welke oorzaken in een specifiek geval aan de orde zijn (door erover na te denken, met jezelf te experimenteren, met anderen te praten over hun ervaringen en/of wat zij van je denken).
Vervolgens ga je na welke oorzaken daar mogelijk weer voor aan te wijzen zijn. Zo tracht je de oorsprong van een probleem in kaart te brengen. Een aantal oorzaken zijn onvermijdelijk, een aantal andere niet. Aan de factoren waar wat aan te doen valt, kun je trachten verbetering aan te brengen. Hoe meer naar 'links' in het schema een factor ligt, des te meer effect eventuele verbetering ervan heeft voor het eindresultaat, namelijk de mate waarin het probleem zich voordoet

De factoren die te beïnvloeden zijn kun je zien als de 'knoppen' waaraan je kunt draaien om het probleem te doen verminderen. In de praktijk zullen diverse factoren ook nog interacteren waardoor ze juist een sterker of zwakker effect hebben op het eindresultaat.

Dit laat echter het beschreven principe onverlet dat het mogelijk is een mentaal probleem te doen verminderen als je werkt aan de oorzaken.